

SAKSBEHANDLER
Kjersti Randers

VÅR REF.
15/01865-3

DERES REF.
2014/10587-14

ARK. P - Plansaker
248,260, 263-265,268 Bergen kom. - Ho

INNVALGSTELEFON

DERES DATO

VÅR DATO
13.11.2015

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Hordaland fylkeskommune
Postboks 7900
5020 Bergen

Forslag til områdereguleringsplan for Fv 555 Sotrasambandet, parsell Kolltveit-Bergen kommunegrense, Fjell kommune, Hordaland. Tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner, jf. kulturminneloven § 8 fjerde ledd.

Konflikt med id 169978, 174695, 174992, 174994, 174995, 174997, 175003, 175004, 175005, 175006, 175012 og 175022

Vi viser til brev fra Hordaland fylkeskommune av 22.09.15, der man ber om Riksantikvarens uttalelse til forslag til områderegulering for Fv 555 Sotrasambandet, parsell Kolltveit-Bergen kommunegrense, Fjell kommune. Det vises også til brev fra Universitetsmuseet i Bergen, datert 28.10.15, vedlagt tilrådning og prosjektplan med kostnadsanslag for arkeologiske utgravninger.

Innen reguleringsområdet er det registrert 12 lokaliteter fra steinalder, automatisk fredet i medhold av lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 (kml) § 4 første ledd. I hht. kml § 8 fjerde ledd skal det, i forbindelse med behandlingen av reguleringsplan, tas stilling til om det kan gis tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner som blir berørt av planen. Riksantikvaren er rette myndighet til å fatte avgjørelse i slike saker, jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven § 1 nr. 1.

Planforslaget

Planforslag for nytt Sotrasamband skal bedre transportvilkårene mellom Sotra og Bergen ved sikrere vei og styrke Sotra/Øygardens rolle m.h.t. regionale og nasjonale næringsinteresser. Kommunedelplan Rv 555 Fastlandsambandet Sotra-Bergen går over to kommuner. Den ble vedtatt i Fjell og Bergen kommuner i 2012 og danner grunnlag for reguleringsforslaget. Det planlegges ny fire-felts riksvei. Tilrettelegging for kollektivtransport og gang- og sykkeltrafikanter er viktig. Parsellen i Fjell er 6,5 km.

Kulturminner/kulturmiljø/landskap

Hordaland fylkeskommune foretok arkeologiske registreringer av planområdet i 2013 med en liten, avklarende registrering i 2015. Totalt ble det påvist 18 boplasslokaliteter fra steinalder, hvorav 12 stykker ligger innen grensene for planforslaget fremmet, i konflikt med foreslått arealbruk. I tillegg ble det påvist 3 funn av såkalte løsfunn, ikke vurdert som automatisk fredet.

Sund, Fjell og Øygarden kommuner er rike på steinalderlokaliteter. I Fjell er det kjent flere store boplasskonsentrasjoner, men også enkeltliggende og mindre samlinger. På Litle-sotra vil veien i stor grad gå gjennom bebygd areal, ved Arefjordpollen i mer urørt terreng, på Bildøy passeres hytter, utmark, beite, jordbruksland og gammelt kulturlandskap. På Kolltveit-siden er arealet mer og mindre bebygd.

På Bildøy og Arefjordpollen ligger boplassene godt skjermet for vind og vær. Straumsundet (mellom Litle-Sotra og Bildøy) og Bildøystraumen (mellom Bildøy og Sotra) er kraftige tidevannstrømmer med særlig god tilgang på marine matressurser. Slike strømmer er en sterk og viktig lokaliseringsfaktor for intensiv bosetning gjennom hele steinalderen.

Hordaland fylkeskommune vurderer

Eksisterende Rv 555 med Sotrabrua er eneste samband mellom Sotra og Bergen. Kapasiteten er sprengt og den er dårlig tilrettelagt for kollektivtrafikk og myke trafikanter. Ny Rv 555 vil bli et velfungerende veisystem som vektlegger kollektivtrafikk og anlegg av gang- og sykkelvei langs hele strekningen. Prosessen har vært omfattende med god dialog mellom fylke og vegvesen. Det kreves politisk behandling av saken i fylkeskommunen.

Lokalitetene påvist i samband med Sotrasambandet representerer et langt tidsspenn, med tyngdepunkt i steinalder, og med en viss overvekt på siste del av eldre steinalder. Omlag halvparten er noe skadet av dyrking o.a., halvparten synes urørte. De ligger nær fiskerike strømmer som gir gode forhold for fiske og fangst.

Med unntak av den svært skadete lokaliteten id 169978, vurderes de øvrige å inneha vesentlig bevaringspotensiale, dersom de kunne bevares samlet med gode buffersoner. Justeringer av vei og infrastruktur vil neppe gi bedre bevaringssituasjon. Veien vil omforme omgivelsene med utilbørlig skjemmende virkning på og med fare for skader på kulturminnene. Flere reguleringsplaner er under arbeid i samme område, dels med overlappende areal. Ved å se på disse i sammenheng, håper fylket å sikre de kulturminnene som kan få gode bevaringsforhold.

Lokalitetene har imidlertid betydelig kunnskapsverdi. Framheves kan særlig id 174695 (lok 11) og 175012 (lok 13). Samlet sett vil undersøkelser kunne belyse et vidt tidsspenn av aktiviteter og bosetningsmønster gjennom steinalderen samt til en viss grad også yngre perioder.

Etter vurdering av kulturminnenes tilstand, bevaringsmuligheter, kunnskapspotensiale og tiltakets samfunnsmessige betydning, tilrår Hordaland fylkeskommune at det innvilges dispensasjon for omsøkt tiltak, på vilkår av arkeologisk gransking av berørte kulturminner.

Universitetsmuseet i Bergen vurderer

Museet understreker at lokalitetene på Bildøy og Arefjordpollen har gunstig beliggenhet, godt skjermet mot vind og sjø i nær tilknytning til kraftige tidevannstrømmer som er ressursoptimale med hensyn til fiske og fangst. På slike steder finner man gjerne spor etter intensiv bosetning fra hele steinalderen, som for eks. ved Kotedalen på Radøy. Videre ligger bl.a. Bildøy på et platå som kan karakteriseres som en oversvømt strandflate. Næringsrikt vann fra dypet i Korsfjorden og Hjeltefjorden presses opp og inn i strømsystemer og danner et særlig fruktbart økosystem.

Videre bemerkes det at fylkets anslag av lokalitetsstørrelser i noen tilfeller er noe konservativt, noe som er den direkte årsak til at museet vil operere med en så vidt stor prosentandel utgravning (25%) og avdekking av boplassoverflaten (110%). Dersom avgrensningene hadde vært foretatt mer i forhold til overordnede landskapsrom, ville utgravningsandelen ligget på 10-15% av overflaten, selv om samlet volum hadde vært det samme.

Ut over disse betraktninger, kommer ikke museet med flere synspunkter ut over at de støtter fylkets vurderinger og anbefaler at dispensasjon gis, på vilkår av arkeologiske utgravninger.

Riksantikvarens merknader og vurdering av saken

Riksantikvaren skal verne om kulturminner som ikke-fornybare ressurser og arbeide for at kulturminneverdiene blir best mulig ivarettatt og nyttiggjort i et samfunn i endring. Tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner kan gis dersom private og/eller samfunnsmessige hensyn vurderes å veie tyngre enn de kulturminnefaglige verdiene.

Vi har ingen problemer med å se at nåværende vei- og brustandard langt fra holder mål etter dagens trafikkbilde og krav. Her er smalt og svingete, uoversiktlig, etterslep på vedlikehold m.m. Problematisk, trafikkfarlig og vanskelig framkommelig for biler, syklistene og gående. Industriutbyggingen på Sotra og Øygarden har medført stor trafikkøkning, likeså bolig- og annen utbygging. Mye tungtrafikk og stor daglig pendling mellom Bergen og Sotra.

På den annen side er det påvist en rekke boplasser fra hele steinalderen i konflikt med ny vei. Steinalderboplasser er vanlig forekommende langs store deler av vestlandskysten, særlig der vikene, nes, øyer og fjordløp stykker opp landskapsbildet. I angjeldende sak har man imidlertid en relativt sammenhengende helhet i landskapskontekst. Veitraseen løper fra fastland, over øyer og fiskerike strømmer, i ulike høyder over havet. Den støter med dette på boplasser fra ulike perioder av steinalderen, fra den eldste tida til og med yngre steinalder. På enkelte lokaliteter er det også spor etter yngre bosetting i øvre lag. Tre av lokalitetene innehar til dels tykke kulturlagsavsetninger (lok 9 (mye skadet) 11 og 13). Her er bosetningslag gjennom lang tid akkumulert direkte på hverandre. Karakteristisk for disse er deres beliggenhet nær tilknyttet de kraftige strømmene, Bildøystraumen og Straumsundet. I tillegg til et rikt litisk materiale, påviste registreringene også funn av bein, noe som er mindre vanlig forekommende.

Når det gjelder spørsmål om bevaring på stedet, er vi enig med fylkeskommunen i boplassene her bør bevares som en større helhet i landskapet. Mindre endringer av veien for å unngå en eller et par lokaliteter er i dette tilfellet lite hensiktsmessig. Justering av veiløpet over de relativt små øyene kan også være vanskelig da veiframføringa er bundet opp i mulige bruplasseringer. Bevaring av de påviste boplassene vil kreve en alternativ trasée, ikke bare justeringer. Sannsynligheten for at dette vil resultere i andre viktige funn er stor. Fylket opplyser at de ønsker å bevare større enheter innen andre pågående reguleringsplaner i samme område. Vi vet ikke hvordan det vil framstå i områder som tydeligvis planlegges kraftig utbygd. Uansett, det er generelt lite gunstig for kulturminner at en og en plan vurderes for seg. Hadde man hatt et mer totalt bilde av kulturminnebestanden på for eks Bildøy og Litle-sotra, ville man vært i stand til å forsøke å legge veien i god avstand fra kulturminneinteresser. Vi er imidlertid oppmerksom på at kulturminner kun er en del av de mange hensyn og interessebetraktninger som vurderes ved bygging av større veianlegg.

På samme måte som verdien i å verne sammenhenger og helheter, er også den faglige verdien større der man kan undersøke større sammenhenger. Det er ingen tvil om at en undersøkelse av de berørte boplassene vil kunne gi viktig ny viten om steinalderbosetningens utvikling og aktivitet i området, resultat som vil kunne overføres til mer regionale forhold.

Universitetsmuseet og fylkeskommunen er ikke helt ut enige vedrørende omfangsberegning av lokalitetene. Vi vil se nærmere på disse ulike vurderingene m.m. ved vår gjennomgang av prosjektplan med arbeidsomfang og budsjett. En slik gjennomgang er arbeidskrevende og kan vanskelig utføres innen sakens høringsfrist. Fylkeskommunen, museet og Riksantikvaren er imidlertid enige i det bør foretas undersøkelser i samtlige lokaliteter.

Vi finner det positivt at det har vært en prosess med god dialog mellom fylkeskommune og vegvesen i saken, til tross for at mange forhistoriske lokaliteter vil gå tapt. Det er ikke uvesentlig at tiltaket er ment å sikre et godt, pålitelig og trafiksikkert veisystem for både bilister, kollektivtrafikk, syklende og gående mellom Bergen og Sotra/Øygarden. Tiltakets samfunnsmessige verdi er høy, men også kulturminnenes verdi i området er høy. En arkeologisk undersøkelse må imidlertid også sees på som en form for vern, vern at det vitenskapelige kunnskapspotensiale og den kildeverdi som ligger i disse boplassene og som bare en faglig utgravning kan framskaffe. Et vesentlig argument for å kunne akseptere omsøkt tiltak framfor vern av boplassene, er at området i større og mindre grad er berørt av bebyggelse og anlegg samt at halvparten av boplassene allerede er påført skader.

Riksantikvaren finner med dette at forslag til områderegeringsplan for Fv 555 Sotrasambandet, parsell Kolltveit-Bergen kommunegrense, Fjell kommune, kan godkjennes under forutsetning av at det foretas en arkeologisk utgravning av de berørte kulturminnene før tiltak etter planen realiseres, jf. vedlagte kart stemplet Riksantikvaren og datert 13.11.15. I henhold til kml § 10 skal arkeologiske utgravninger bekostes av tiltakshaver.

Vedtak om omfang og kostnader av den arkeologiske utgravningen kan først skje etter at reguleringsplanen er endelig vedtatt. Vi gjør oppmerksom på at arkeologiske utgravninger normalt bare lar seg gjennomføre i sommerhalvåret, og at tiltakshaver i sin planlegging derfor må ta hensyn til dette.

Tiltakshaver må varsle Hordaland fylkeskommune i god tid før tiltak etter reguleringsplanen ønskes realisert. Riksantikvaren vil så fatte vedtak om omfang/kostnader av den arkeologiske utgravningen, et vedtak som vil kunne påklages i medhold av forvaltningsloven §§ 28 og 29.

Universitetsmuseet i Bergen har utarbeidet et kostnadsforslag for utgravning av angjeldende kulturminner, 12 boplasslokaliteter fra steinalderen. Forslaget er på 33 millioner kroner. Riksantikvaren finner omfanget stort. Forslag til prosjektplan medfølgende arbeidsomfang med kostnader vil bli gjennomgått nærmere hos oss før endelig vedtak etter kml § 10 fattes.

NB! Så langt vi kan se er lok.15 (id 175022) ikke avmerket som bestemmelsesområde på plankartet. Boplassen er direkte berørt og vi ber om dette rettes opp (antatt #10-15).

Følgende tekst skal tas inn i reguleringsplanens fellesbestemmelser:

«Før iverksetting av tiltak i medhold av planen skal det foretas arkeologisk utgravning av de berørte automatisk fredete kulturminnene id 169978, 174695, 174992, 174994, 174995, 174997, 175003, 175004, 175005, 175006, 175012 og 175022, markert i plankartet som bestemmelsesområder # 10 -3 og 4, #10-11, #10-12, #10-13, #10-15, #10-16 (delstrekning Bildøystraumen-Straumsundet). #10-6, #10-7, #10-8, #10-9, #10-10 (delstrekning Straumsundet-Arefjordpollen).

Det skal tas kontakt med Hordaland fylkeskommune i god tid før tiltaket skal gjennomføres slik at omfanget av den arkeologiske granskingen kan fastsettes».

Dispensasjon fra den automatiske fredningen gjennom planvedtaket forutsetter at ovennevnte tekst innarbeides i reguleringsbestemmelsene. Riksantikvaren ber Hordaland fylkeskommune om å klargjøre dette i sin endelige uttalelse til Fjell kommune.

Dersom kommunen klargjør at ovennevnte tekst ikke vil bli innarbeidet i reguleringsbestemmelsene, og fylkeskommunen ikke finner å ville reise innsigelse mot planen, må fylkeskommunen umiddelbart varsle Riksantikvaren om dette. Riksantikvaren vil i så fall normalt reise innsigelse mot planen.

Vi ber om at foreliggende uttalelse fra Riksantikvaren til fylkeskommunen i saken, vedlegges fylkeskommunens endelige uttalelse til kommunen.

Vennlig hilsen

Isa Trøim (e.f.)
seksjonssjef

Kjersti Randers
seniorrådgiver

Vedlegg: 1

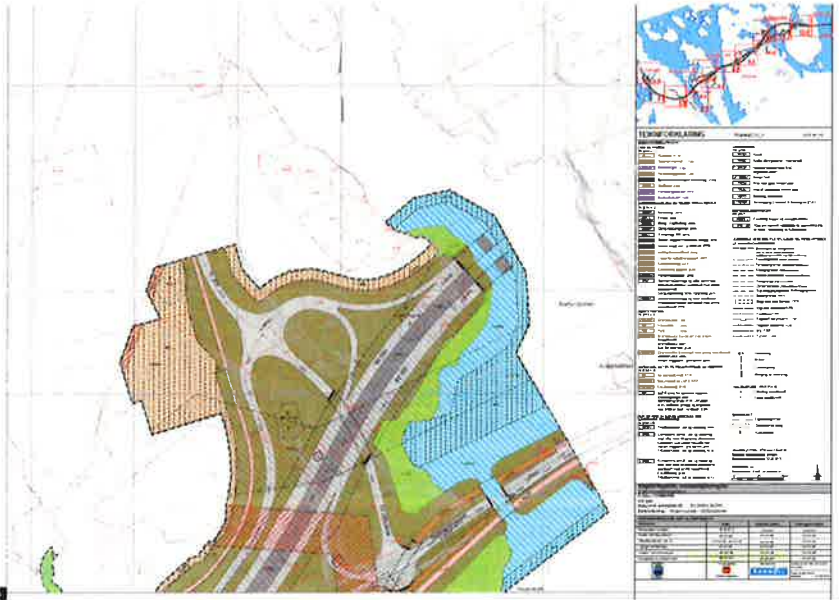
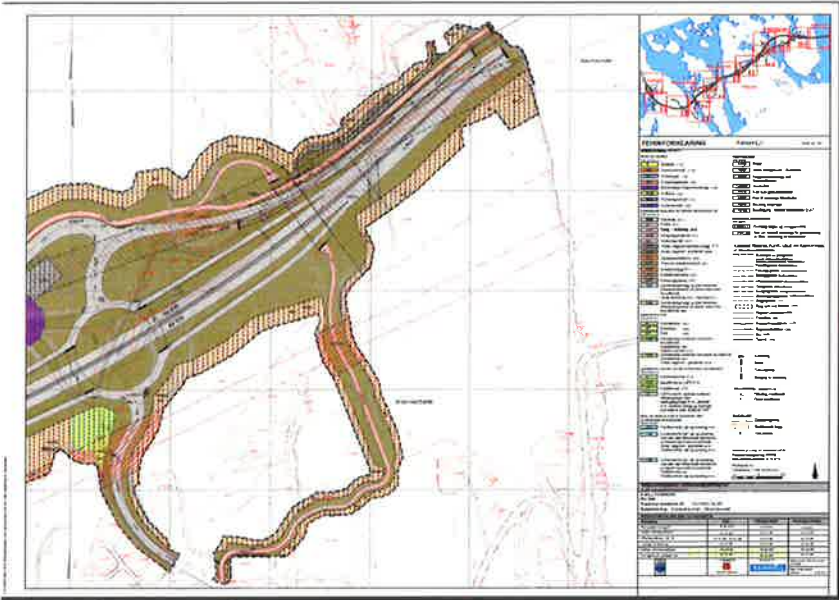
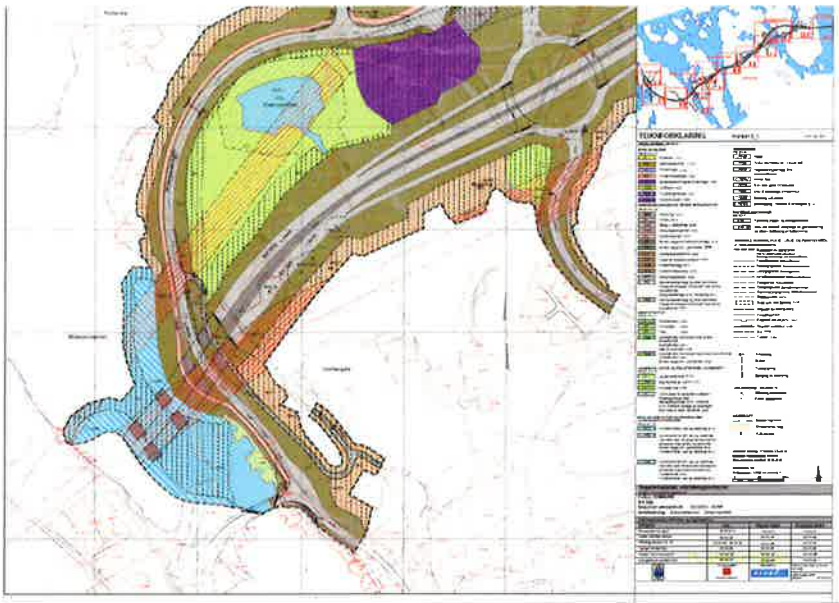
Tre utsnitt av områdeplanen med bestemmelsesområder # 10 -3 og 4, #10-11, #10-12, #10-13, #10-15, #10-16, #10-6, #10-7, #10-8, #10-9, #10-10 avmerket.

Kopi til:

Universitetsmuseet i Bergen, Avd. for kulturhistorie, Fornminneseksj., Pb 7800, 5020 BERGEN

RIKSANTIKVAREN
13 NOV 2015

